

# Ledfølge

Nedenfor forklares det i 2 afsnit, hvordan man i en tegnsprogsfortælling angiver, hvem der foretager en handling. Bagefter kommer et resumé. Bilag 1 er en liste over de video-fortællinger, som de enkelte eksempler er hentet fra.

(I transskriptionerne bruges fed skrift til at fremhæve elementer, som kommenteres i den tilhørende tekst. Derudover er de sædvanlige konventioner fulgt mht. brug af store og små bogstaver samt +, bindestreg, skråstreg og almindelige locussymboler, samt symboler for spørgende og benægtende mimik. Mundbevægelser er generelt ikke noteret. Led eller sætninger med temamimik er adskilt fra omgivende tegn vha. grænse-skråstreger, men temamimik noteres separat, hvis mimikken kommenteres i den ledsagende tekst. Øvrige detaljer om transskriptionen forklares undervejs.)

## 1: Aktivering, genaktivering og forløb

### 1.1: Aktivering

I begyndelsen af et forløb kan man aktivere en referent. Den mest almindelige måde at aktivere en referent på er at referere til vedkommende før et verbum:

Eks. 1a: **Hans (M)** / GÅ+gentagelse...

Eks. 1b: **PEG+c** GÅ+gentagelse...

Aktiveringen ovenfor fortæller os, hvem der går. Man kan sige, at aktiveringen gælder for det efterfølgende verbum. Man kan også sige, at verbet knytter sig til den forudgående aktivering.

Når en referent er aktiveret, gælder aktiveringen ikke blot for det verbum, der kommer lige efter, men for hele den serie af verber, som (evt.) kommer efter aktiveringen:

Eks. 2a: **Hans (M)** / GÅ+gentagelse TÆNKE+gentagelse ...

Eks. 2b: **PEG+c** GÅ+gentagelse TÆNKE+gentagelse ...

Aktiveringen Hans(M) gælder her for to verber lige efter hinanden (gå-verbet og tænke-verbet). GÅ+gentagelse knytter sig altså til Hans(M), og det samme gør TÆNKE+gentagelse. Tilsvarende gælder PEG+c for begge efterfølgende verber, og begge verber knytter sig til PEG+c. Vi får altså her at vide, at den aktiverede referent gør to ting: vedkommende bevæger sig på sine ben og tænker.

Når en bestemt referent først er aktiveret, bliver vedkommende ved med at være aktiveret, lige indtil afsenderen foretager sig noget, som afbryder aktiveringen.

I afsnit 2 beskrives det mere detaljeret, hvorlænge en aktivering gælder og hvordan den almindeligvis foretages.

### 1.2: Genaktivering

En genaktivering er en aktivering af en referent, som allerede er aktiveret.

Eks. 3: **PEG+c** OMFAVNE+h / GLAD **PEG+c**

Ved det første PEG+c aktiveres en bestemt person (afsenderen). Den næste sætning handler også om afsenderen, og da afsenderen allerede er aktiveret, kunne man tro, at der slet ikke ville være nogen aktivering af denne referent (jfr. eksempel 2a og b ovenfor). Men der er endnu en mulighed i tegnsprog. Man kan aktivere referenten på en særlig måde kaldet genaktivering. Genaktivering foretages med et pronomen og viser sig ved, at det genaktiverende pronomen står efter verbet.

En genaktivering er en slags bekræftelse på en igangværende aktivering. Ved GLAD har modtageren allerede den rigtige person i tankerne. PEG+c efter GLAD fungerer som en bekræftelse på, at det var den person, modtageren i forvejen tænkte på, der var glad. Genaktiveringer bruger man til at "hægte en sætning på den forudgående sætning", dvs. markere, at sætningen med genaktivering har tæt forbindelse til sætningen lige før.

### *1.3: Flere forløb efter hinanden*

Når man taler om nogen, som allerede er aktiveret, kan man altså helt undlade aktivering, eller man kan foretage en genaktivering. Men der er også en tredje mulighed: man kan *påbegynde et nyt forløb*, dvs. begynde forfra med at aktivere nogen eller noget. Eksemplerne nedenfor illustrerer de 3 muligheder. De begynder alle på samme måde med en aktivering, som er gyldig for det efterfølgende verbum. Men de fortsætter på 3 forskellige måder:

Eks. 4a: **PEG+c** GÅ+gentagelse TENKE+gentagelse ...

Eks. 4b: **PEG+c** OMFAVNE+h / GLAD **PEG+c**

Eks. 4c: **PEG+c** LETTET / **PEG+c** OMFAVNE+h / (GLAD PEG+c)

I 4a fortsættes uden nogen aktivering. Den indtil da gældende aktivering udstrækkes altså til også at gælde TENKE+gentagelse.

I 4b fortsættes med en aktivering, men en genaktivering. Med genaktivering viser man, at GLAD-sætningen har tæt forbindelse til sætningen før, men dog ikke helt så tæt som i eksempel 4a.

I 4c fortsættes med en helt ny aktivering af samme referent som før. Dvs. der påbegyndes et helt nyt forløb (hvorefter der fortsættes med en genaktivering efter GLAD). Denne brug af aktivering markerer en relativt stor adskillelse mellem LETTET og OMFAVNE-sætningerne, og en relativt tættere forbindelse mellem OMFAVNE- og GLAD-sætningerne.

### *1.4: Aktivering foran andet end verber*

Endvidere er det muligt at foretage aktivering i forbindelse med et citat. Bemærk aktiveringerne nedenfor:

Eks. 5:

**PEG+v** / nej (M) / ...

*Nej, svarede han.*

Det første PEG+v aktiverer en person, som så citeres. Et citat er en helt selvstændig lille tekst, som naturligvis kan indledes på mange forskellige måder, så i den særlige situation, at en aktivering står forbindelse med et citat, står aktiveringen ikke nødvendigvis foran et verbum. Aktiveringer i forhold til citater ligner andre aktiveringer ved, at en allerede aktiveret referent kan genaktiveres. Genaktiveringer er muligvis ikke så almindelige ved lange citater, men ved korte citater som fx HVORFOR, finder man både PEG+h HVORFOR og HVORFOR PEG+h, afhængigt af, om den citerede person skal aktiveres eller genaktiveres. Bemærk, at aktiveringen ovenfor gjaldt citatet som en helhed. Det er altså citatet som en helhed, der knytter sig til aktiveringen. Citater er naturligvis vidt forskellige. Nogle er helt uden verber. Andre indeholder endog mange verber. I det følgende vil jeg slet ikke komme ind på, hvordan man angiver handlende referenter for de enkelte verber inde i et citat. Jeg behandler citater som helheder og ser på, hvordan man i en tegnsprogsfortælling angiver, hvem i fortællingen der citeres. En aktivering kan godt gælde for både et verbum og et citat, sådan som næste eksempel viser:

Eks. 6:

**Mohammed (M)** / Pf:åbne-dør / HEJ / VELKOMMEN

*Mohammed åbnede døren. - Hej og velkommen, sagde han.*

Her aktiveres en dreng før et verbum. Aktiveringen gælder ikke kun for dette verbum men også for det efterfølgende citat.

### 1.5: Uafhængige verber

Inde i et forløb kan der godt være enkelte verber, der ikke knytter sig til den forudgående aktivering. Disse verber er altså uafhængige i forhold til den gældende aktivering. Det gælder bl.a. upersonligt brugte verber. Nedenfor aktiveres en mor, og aktiveringen gælder de efterfølgende to verber. Men så kommer et upersonligt brugt verbum, som er uafhængigt i forhold til aktiveringen.

Eks. 7:

**MOR** Pf:stå+sh Pf:kigge+c+v / **GÅ** FIN /

Pf:kigge-henover+c+v....

*Mor så til, lidt på afstand. Det gik jo fint.*

Aktiveringen af moderen meddeler, at det er hende, der står og kigger. Men vendingen GÅ FIN fortæller ikke noget om den aktiverede referent. GÅ FIN bruges her upersonligt, jfr. den danske oversættelse: "Det [gik jo fint.]". Sætninger med upersonligt brugte verber kan fx betyde: "Det blæste.", "Det var koldt.", eller "Man spiser slanger.". På tegnsprog bruger man i sådanne sætninger verber, som er uafhængige i forhold til den forudgående aktivering. Som eksemplet overfor viser, kan et uafhængigt verbum udmærket forekomme midt inde i et forløb, hvor de omkringstående verber knytter sig til den forudgående aktivering. Man kan ikke direkte se på et verbum, om det er uafhængigt i forhold til den gældende aktivering, men man kan i reglen regne det ud fra sammenhængen, jfr. eks. 7.

### 1.6: Handlende referent

Aktivering og genaktivering gælder altså for verber og for citater. Verber på tegnsprog dækker et meget bredt betydningsområde. De kan betegne det at foretage sig noget fysisk (jfr. GÅ, OMFAVNE ovenfor), at foretage sig noget mentalt, (jfr. TÆNKE ovenfor), at have en bestemt følelse (jfr. LETTET, GLAD ovenfor), at sanse noget (fx SE og HØRE) eller at have en bestemt egenskab (fx BLØD eller DYGTIG). Med aktivering eller genaktivering kan man altså fortælle, hvem der gør noget fysisk eller mentalt (heriblandt siger noget), hvem der har en bestemt følelse, hvem der sanser noget, og hvem/hvad der har en bestemt egenskab.

Det er vanskeligt at finde et enkelt dansk udtryk, som kan bruges ikke blot om én, der gør noget, men også om én der har en følelse, én der sanser noget, og én der har en bestemt egenskab. I det følgende har jeg valgt at bruge udtrykket "en handlende referent" med en meget bred betydning. Det bruges ikke alene om en referent, som foretager sig noget fysisk, men også om nogen, som foretager sig noget mentalt eller sanser noget eller har en bestemt følelse eller egenskab.

## 2: Ny handlende referent

Hvis man har aktiveret en referent og fortalt om vedkommende og nu skal til at fortælle om en anden handlende referent, har man på tegnsprog flere muligheder. De gennemgås nedenfor.

### 2.1: Led

Eks. 8:

**TO+begge+c+h** SEJLE TILBAGE+c+v ÅLBORG / PEG+v /

**MOR FAR** HENTE+v+c . . . .

*Vi sejlede så tilbage til Ålborg, hvor mine forældre hentede mig.*

Stykket kan inddeles i to forløb. I det første er afsenderen og dennes rejseledsager den aktiverede referent. Verberne i dette forløb knytter sig til leddet TO+begge+c+h. I det næste forløb er et forældrepar den handlende referent. Det eneste verbum i forløbet knytter sig til leddet MOR FAR.

I begge forløb angiver forløbets handlende referent med en henvisning til referenten før det første verbum i forløbet. Der forekommer altså to aktiveringer i eksemplet, og aktiveringen foretages på samme måde. Jeg vil herefter kalde led som TO+begge+c+h og MOR FAR i eks. 8 for aktiverende led. Læg mærke til samspillet mellem det første og det andet aktiverende led, der jo henviser til hver sin referent. Det aktiverende led MOR FAR har nemlig ikke alene den funktion, at det fortæller os, hvem der er HENTE-verbets handlende referent. Det har samtidig den funktion, at det afbryder den forudgående aktivering med TO+begge+c+h.

Et aktiverende led er altså en meget kraftig måde at angive en handlende referent på. Et aktiverende led afbryder fuldstændigt den indtil da gældende aktivering.

## 2.2 Gentagelse af tidligere verbum

I næste eksempel er en ung mand, Rasmus, allerede aktiveret. Der er i forvejen fortalt en del om, hvad denne unge mand har foretaget sig. Her fortælles det, at han kommer i kontakt med forskellige mennesker og får samlet nogle penge ind. Så kommer et kort indskud, hvor en rig købmand aktiveres med leddet EN RIG HANDLE PEG+vo ISLAND PEG+vo før verbet GIVE. Da indskuddet er færdigt, skal der fortælles mere om Rasmus. Læg mærke til skiftet fra den rige købmand til Rasmus som handlende referent:

Eks. 9: (lodret kort forkortes: lk)

SENERE [] KOMME-I-FORBINDELSE-MED+mange SAMLE+skiftevis

PEGE SAMLE+skiftevis / **EN RIG HANDLE PEG+vo ISLAND PEG+vo**  
købmand

GIVE+c+mh SKIB / **SAMLE+skiftevis** / REJSE IGEN /

Pf:tage-i-bue+lk-m+lk-ho———— [ ... ]  
SVERIGE

*Senere kom han (=Rasmus) i forbindelse med en række forskellige mennesker og fik samlet nogle penge sammen - ja en rig købmand fra Island gav ham ligefrem et skib! - han samlede altså nogle penge sammen og rejste så igen til Sverige.....*

Da afsenderen var færdigt med sit indskud om den rige købmand, gentog hun et verbum, som hun havde brugt kort før indskuddet om købmanden, altså mens Rasmus var aktiveret (SAMLE+skiftevis). Ved at gentage dette verbum genetablerede hun Rasmus som den aktiverede referent. Rasmus aktiveres altså ikke med et aktiverende led, men på en mere indirekte måde gennem gentagelse af et verbum, som han kort forinden var aktiveret ved.

Gentagelse af et verbum brugt kort forinden er altså en måde, man kan bruge til at aktivere en referent, som tidligere har været aktiveret. Men man kan selvfølgelig ikke bruge den til at aktivere nogen, som ikke tidligere har været aktiveret. Denne måde at aktivere nogen på er ikke særlig almindelig. Ovenfor blev gentagelse af et verbum brugt efter et indskud, men det behøver ikke være et egentligt indskud, der kommer før det gentagne verbum.

## 2.3: Loci

Næste eksempel indeholder otte verber, nemlig ALENE, FÅ, AFSTED, TILBAGE, DØ, TILBAGE, VÆK, ALENE. Disse otte verber kan inddeles i seks forløb:

Eks. 10:

PEG+c gestus EN PERIODE **PEG+c** ALENE TRE UGE+flertal / ÅRSAG

tema \_\_\_\_\_  
PEG+sv / DAME PEG+sv / LÆRER PEG+sv / **SIN+sv MOR** FÅ MALARIA  
PEG+sv————

PEG+h / AFSTED+sv+h / TO UGE+flertal / TILBAGE+h+sv /

**MOR** DØ PEG+h / TILBAGE+sv+h / SIGE **VÆK** TRE UGE+flertal /

så (M) **PEG+c** ALENE TRE UGE+flertal MED BØRN....

*Jeg var en overgang alene i 3 uger, fordi hende damen, altså læreren, hendes mor fik malaria, og så rejste hun over til hende i to uger. Så kom hun tilbage igen, men så døde moderen, og så tog hun tilbage til hende og var væk i 3 uger. Så var jeg altså alene med børnene i 3 uger.*

Det første forløb omfatter verbet ALENE, det andet verbet FÅ, det tredje verberne AFSTED+sv+h og TILBAGE+h+sv, det fjerde verbet DØ, det femte verberne TILBAGE+sv+h og VÆK, og det sjette verbet ALENE. Den handlende referent skifter fra forløb til forløb. I det første er det afsenderen, så er det en mor, så en datter, så igen moren, så igen datteren og endelig afsenderen. I fire af de seks forløb fremgår den handlende referent af et aktiverende led. Men i to af forløbene, nemlig de to, hvor datteren er den handlende referent, er der ikke noget aktiverende led. Når vi alligevel forstår, at den handlende referent er datteren, har det at gøre med locusbrugen. Det første verbum i disse forløb indeholder nemlig den handlende referents eget locus (ovenfor locusset +sv). Læg især mærke til locusbrugen i det næstsidste forløb. Locusset i TILBAGE+sv+h har umiddelbart den funktion, at det fortæller os, at det var nogen med locusset sv, der tog tilbage. Men læg mærke til, at locusset +sv i verbet samtidig har en aktiverende funktion: kort efter TILBAGE+sv+h kommer nemlig et verbum uden locus (VÆK), og dette verbum skal her forstås sådan, at det har samme handlende referent som TILBAGE+sv+h.

Aktivering af en referent udelukkende vha. referentens eget locus i et 2-verbum vil jeg herefter kalde locusaktivering. Aktivering vha. locus og aktivering vha. et aktiverende led er tilsyneladende lige kraftige måder at aktivere på. De kan afbryde hinanden, sådan som det ses i eks. 10. Locusaktiveringen i AFSTED+sv+h afbrød aktiveringen af damens mor, og leddet MOR afbrød locusaktiveringen i AFSTED+sv+h. Derefter afbrød locusaktiveringen i TILBAGE+sh+h aktiveringen med leddet MOR, og endelig afbrød leddet PEG+c locusaktiveringen i TILBAGE+sv+h.

Locusaktivering kan foretages ved at bruge den handlende referents eget locus i et 2-verbum. Det er foreløbig usikkert, om locusaktivering også kan foretages med andre typer af verber.

#### 2.4: *Blik/mimik-imitation af ny handlende referent*

I eksemplet nedenfor aktiveres først en mor med et almindeligt aktiverende led. Aktiveringen gælder for en lang række verber, som kommer efter, bl.a. SOVE og VÅGNE. Men på et tidspunkt fortælles det, at en anden person vågner. Læg mærke til, hvordan vi får at vide, hvem der vågner. Afsenderen bruger nemlig hverken aktiverende led eller locusaktivering:

Eks. 11<sup>1</sup>:  
 MANDAG MORGEN **MOR** Pf:ligge SOVE / HØRE VIBRERE+h

<sup>1</sup> Fra eks. 11 og kapitlet ud bruges i transskriptionerne betegnelsen imi med en varighedsstreg over tegn, ved hvilke afsenderen imiterer en bestemt referents mimik og blik.

imi\_\_\_\_ imi\_\_\_\_\_  
 VÅGNE / SE UR / Pf:tage-ur / KLOKKEN HALV OTTE /

imi\_\_\_\_\_  
 gestus HEL FOR-SENT gestus / SKYNDE-SIG STÅ-OP VÆKKE+v /

imi\_\_\_\_\_  
 Per (M) / VÆKKE+v / SKYNDE-SIG KLOKKEN MANGE PEG+arm <sup>2</sup> /

**imi**\_\_\_\_\_  
 VÅGNE Pf:se-på-håndled FOR-SENT ARBEJDE gestus / imi\_\_\_\_\_  
 Pf:gå+v+h

PEG+h BARN^VÆRELSE+h / **VÆKKE+mh** Hans (M) / imi\_\_\_\_\_  
 VÆKKE+mh ....

*Mandag morgen lå mor og sov. Så hørte hun uret. Hun vågnede og tog uret. Av, den var halv otte, nu kom de alle for sent! Hun skyndte sig at stå op og vækkede Per. Skynd dig, klokken er mange. Per åbnede øjnene og så på uret. Åh, nu kommer jeg for sent på arbejdet. Mor gik videre hen til børneværelset....*

Moren aktiveres før det første verbum: Pf:ligge. Aktiveringen gælder bl.a. for de efterfølgende verber og et enkelt citat til og med VÆKKE+v sagt anden gang. I hele denne sekvens er moren altså aktiveret, ved nogle af verberne er hun herudover også imiteret, dvs. at hendes mimik og blik er efterlignet. Men ved omtalen af Pers opvågningen er der intet aktiverende led før VÅGNE og heller ikke Pers locus i VÅGNE. Det er imitationen af Pers blik og mimik og intet andet, der angiver, at det er Per, der er den handlende referent.

Ved efterfølgende verbum (Pf:gå+v+h) er det ikke længere Per, men igen moren, som er den handlende referent. Det fremgår af, at der er imitation af morens blik og mimik samtidig med verbet. Ved verbet VÆKKE+mh forholder det sig lidt anderledes. Det er stadig moren, der er den handlende referent, men her er der intet ved verbet i sig selv (hverken locus eller mimik), der angiver den handlende referent. Man må altså lede andetsteds for at forstå, hvem den handlede referent er. Eksemplet kan tolkes sådan, at det er aktiveringen af moren helt tilbage i første linje, der træder i kraft, så snart imitationerne af Per og derefter af moderen er ophørt. I så fald er der tale om, at imitationen af Per og den efterfølgende mor-imitation ikke har afbrudt den oprindelige aktivering af moren, kun midlertidigt undertrykt den. Så snart imitationerne er væk, træder aktiveringen af moren i kraft igen, her ved VÆKKE+mh.

(Mimikken, da moren imiteres lige efter Per's replik, er hverken specielt "mor-agtig" eller "Per-agtig", så ud fra mimikken kan man godt blive i tvivl om, hvem der menes. Den næste del af fortællingen, som ikke transskriberes ovenfor, gør det sandsynligt, at det er moren, der går hen og vækker børnene. Det væsentlige er her, at det er muligt i tegnsprog efter en imitation af en ny handlende referent at "skifte tilbage" til den tidligere aktiverede referent uden først at skulle aktivere vedkommende igen.)

<sup>2</sup> Afsenderen slår let med højre hånds pegefinger mod venstre hånds håndled. Det kan også opfattes som et fast tegn med betydningen "klokken".

Imitation kan altså ikke afbryde en aktivering, sådan som en ny aktivering kan. Men imitation kan midlertidigt undertrykke en igangværende aktivering. Der er også en anden vigtig forskel mellem aktivering og imitation. Imitation er kun relevant for det, der siges samtidig med imitationen. Så snart en imitation holder op med at være synlig, holder den også op med at være relevant. Imitationen af Per ovenfor var altså relevant for de tegn, som blev sagt samtidig med imitationen, men den var slet ikke relevant for de efterfølgende tegn. Aktivering derimod er relevant for det, der kommer efter aktiveringen, i særdeleshed er det relevant for det eller de verber (eller citater), der kommer efter aktiveringen. Således var aktiveringen MOR ovenfor relevant for en række efterfølgende verber (dels verber kort efter MOR, dels verber meget længere henne i forløbet, efter Per-imitationen). Tilsvarende var locusaktiveringen i TILBAGE+sv+h i eks. 10 relevant for et senere verbum VÆK.

Imitation giver - ligesom aktivering - afsenderen mulighed for at skifte synsvinkelhaver. Denne mulighed blev udnyttet ovenfor: samtidig med at Per-imitationen begyndte, blev Per synsvinkelhaver.

### 2.5: Præsentation af en referent

Undertiden kan man i en fortælling have brug for at nævne en referent, som ikke tidligere har været omtalt. Man kan også have brug for at nævne en referent, som ganske vist har været omtalt, men så langt tilbage i fortællingen, at man ikke længere kan forvente, at modtageren 'har referenten i hovedet'. I så fald kan man vælge at *præsentere* referenten. I mange sprog – også i tegnsprog – har man særlige konstruktioner, som bruges netop i tilfælde af, at en sådan referent skal præsenteres.

I tegnsprog er der i hvert fald 3 ret almindelige konstruktioner, der kan benyttes til at præsentere en referent. Med disse 3 konstruktioner kan man skabe tegnsprogssætninger, som har 2 ting tilfælles:

- de indeholder en henvisning til den præsenterede referent efter et verbum
- de aktiverer den præsenterede referent.

Disse præsenterende sætninger giver altså mulighed for en anden ledrækkefølge end den, som er beskrevet i afsnit 1 og afsnit 2.1.-2.4, idet man i præsenterende sætninger kan aktivere en referent, selvom henvisningen til referenten står efter verbet i den præsenterende sætning.

#### 2.5.1: Præsenterende sætninger med EN

Eks. 12:

MIKKEL / **LEGE** SAMMEN **EN** PIGE **PEG+h** /  
med

**HEDDE** [tøver] Pernille(H) / PERNILLE / LEGE+gentagelse

*Mikkel legede sammen med en pige. Hun hed Pernille.*

I den første sætning (lege-sætningen) er den handlende referent en person ved navn Mikkel. Sætningen præsenterer desuden en pige, som ikke har været nævnt før i



fortællingen. Hun præsenteres med et led, der indholder tegnet EN, og dette led står efter verbet LEGE. Den præsenterende sætning har ikke alene den effekt, at den præsenterer pigen, den aktiverer hende også. Det ses af den efterfølgende sætning (hedde-sætningen): denne sætning har en ny handlende referent, nemlig pigen (det er jo pigen, der hedder noget). Der er ingen angivelse af den nye handlende referent i selve hedde-sætningen (hverken aktiverende led, locusaktivering eller imitation). En angivelse af den nye handlende referent er unødvendig: pigen er netop blevet aktiveret, derfor knytter verbet HEDDE sig til pigen.

### 2.5.2: Præsenterende sætninger med HAR

Eks. 13:

PEG+flertal++c **HAR** PRIS / PEG+m / **HEDDE** C<sup>berg</sup>(M) PRIS /

PEG

*Vi har en pris. Den hedder Castbergs pris.*

I første sætning er den handlende referent afsenderen samt nogle andre (= 'vi'). Efter HAR introduceres noget, som ikke har været nævnt før i fortællingen, nemlig en pris (i betydningen 'en udmærkelse'). Sætningen afsluttes med et genoptagende pronomen (PEG+m). Den præsenterende sætning aktiverer prisen. Det ses af den efterfølgende sætning: her er der en ny handlende referent, nemlig prisen (det er jo prisen, der hedder noget). Der er ingen angivelse af den nye handlende referent i hedde-sætningen. En sådan angivelse er unødvendig: prisen er netop blevet aktiveret, derfor knytter verbet HEDDE sig til pigen.

### 2.5.3: Præsenterende sætninger med TAGE-TIL el. verber med lignende betydning

En referent kan også præsenteres på den måde, at det fortælles, at den pågældende ankommer, som oftest med det faste tegn TAGE-TIL eller med et verbum med proform. Eksemplet nedenfor er fra en sammenhæng, hvor en pædagog i en børnehave er aktiveret. Pædagogen har locusset +c, hun er altså synsvinkelhaver. Så præsenteres nogle børn. Børnene tilhører en gruppe, som kort forinden har været nævnt i generelle vendinger, men børnene i gruppen har ikke før været omtalt: Læg mærke til, at henvisningen til børnene står efter verbet:

Eks. 14:

TAGE-TIL+h+c **BARN+flertal** Pf:komme+gentagelse+h+c /

Pf:sætte-sig-i-halvkreds

*Så kom børnene lidt efter lidt og satte sig i halvkreds.*

Læg mærke til det verbum, der betyder, at nogle satte sig i en halvkreds. Der er ikke noget aktiverende led før dette verbum. Det er unødvendigt, fordi børnene i forvejen er aktiveret. Man kan ikke ud fra dette eksempel med sikkerhed sige, hvad der har aktiveret børnene. Det kan være locusset +h i TAGE-TIL+h+c, altså et tilfælde af locusaktivering (jfr. eks. 10). Men der kan også være tale om, at leddet BARN+flertal har aktiveret børnene, fordi leddet står i en særlig type sætning (præsenterende sætning), der tillader aktiverende led at stå efter verbet.

## Resumé

I tegnsprog kan man angive en handlende referent med et led, der henviser til referenten før et verbum eller et citat. En anden måde at angive en handlende referent på er at benytte referentens locus i et 2-verbum. Disse to måder at angive en handlende referent på har en hel del til fælles. De *aktiverer* nemlig den handlende referent. At de aktiverer en referent vil sige, at efterfølgende verber eller citater, som ikke har nogen selvstændig angivelse af en handlende referent, skal forstås sådan, at det er den aktiverede referent, der er den handlende referent.

Et led, der aktiverer en referent, kaldes her et *aktiverende led*. Aktiverer man en referent ved at benytte referentens eget locus i et 2-verbum, kaldes det her *locusaktivering*. Det er foreløbig usikkert, om man kan bruge locusaktivering i andre verber end 2-verber.

Man kan *genaktivere* en allerede aktiveret referent. Det sker ved at henvise til vedkommende med et pronomen efter det tilhørende verbum eller citat.

Der findes en særlig form for sætninger, præsenterende sætninger, som har den egenskab, at de introducerer en referent for modtageren, som denne ikke lige har i tankerne (enten fordi referenten ikke har været nævnt før, eller fordi det er længe siden, referenten har været nævnt). Præsenterende sætninger adskiller sig fra andre sætninger bla. ved placeringen af aktiverende led: aktiverende led kan nemlig godt stå efter verbet i sådanne sætninger.

Hvis man først aktiverer én referent og fortæller om denne, og så aktiverer en anden referent og fortæller om denne, kan man genetablere den første af disse to referenter som aktiveret referent uden noget aktiverende led eller locusaktivering, ved simpelthen at gentage et af de verber, man brugte, mens den første referent var aktiveret.

Brug af aktiverende led og locusaktivering er lige kraftige måder at angive en ny handlende referent på. Bruger man et aktiverende led, afbryder man den igangværende aktivering (uanset om denne er foretaget med et aktiverende led eller med locusaktivering). På samme måde afbryder en locusaktivering den igangværende aktivering (uanset hvordan denne blev foretaget). En aktivering gælder altså kun, indtil der kommer en ny aktivering.

En ny handlende referent kan også angives ved at imitere referentens mimik og blik. En sådan imitation aktiverer tilsyneladende ikke referenten.

Der kan godt være verber, som er uafhængige i forhold til den gældende aktivering. Det gælder bl.a. upersonligt brugte verber. Sådanne verber er slet ikke knyttet til noget aktiverende led.

## Ledfølge - Bilag 1: eksempelliste

Nedenstående liste angiver, hvilke fortællinger de enkelte eksempler er hentet fra.

|          |                      |                     |
|----------|----------------------|---------------------|
| Eks. 1a: | Asger Bergmann:      | Hos Mohammed        |
| Eks. 1b: | Opdigtet eksempel    |                     |
| Eks. 2a: | Asger Bergmann:      | Hos Mohammed        |
| Eks. 2b: | Opdigtet eksempel    |                     |
| Eks. 3:  | Asger Bergmann:      | Turen til København |
| Eks. 4a: | Opdigtet eksempel    |                     |
| Eks. 4b: | Asger Bergmann:      | Turen til København |
| Eks. 4c: | Asger Bergmann:      | Turen til København |
| Eks. 5:  | Janne Boye:          | Pers arbejdsplads   |
| Eks. 6:  | Asger Bergmann:      | Hos Mohammed        |
| Eks. 7:  | Annegrethe Petersen: | Børnehaven          |
| Eks. 8:  | Asger Bergmann:      | Turen til København |
| Eks. 9:  | Anne Skov Hårdell:   | Rasmus Rask         |
| Eks. 10: | Maja Toft:           | Uganda              |
| Eks. 11: | Birthe Petersen:     | En uheldig morgen   |
| Eks. 12: | Annegrethe Pedersen: | Mikkels uheld       |
| Eks. 13: | Eva Abildgaard:      | Peter Atke Castberg |
| Eks. 14: | Annegrethe Pedersen: | Børnehaven          |